

ΠΑΝΤΕΙΟΝ
ΠΑΝΤΕΙΟΝ

André Gorz (Αντρέ Γκορζ)

Εισαγωγή στο έργο του

Τμήμα Κοινωνιολογίας
Θεωρία των Κοινωνικών Τάξεων II: Σύγχρονα ρεύματα
Καθηγητής Α. Ν. Λύτρας

Καραμπαγλή Γεωργία
Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας
14/11/2024

Λίγα λόγια για τον A. Gorz

- Αυστρία, Βιέννη 1923 – Γαλλία 2007.
- Σπουδές: Ελβετία, Πολυτεχνική Σχολή, Μηχανικός.
- Δημοσιογράφος, αρθρογράφος, δοκιμιογράφος και συγγραφέας.
- Συνιδρυτής στο «Le Nouvel Observateur» (Νέος Παρατηρητής) με το ψευδώνυμο Michel Bosquet (Μισέλ Μπουσκέ).
- Επιρροή από τον Jean Paul Sartre (Ζαν-Πολ Σαρτρ).
- Στο τέλος της δεκαετίας του 1960 οι αναζητήσεις του επικεντρώνονται στην πολιτική οικολογία.

Δύο έννοιες και η γενική σημασία τους

▪ Ετερονομία

Εξάρτηση +

1. Ο καθορισμός της βούλησης από εξωγενείς παράγοντες.
2. Η εξάρτηση από εξωγενείς παράγοντες και η υποταγή σε αυτούς.

▪ Αυτονομία

Εξάρτηση -

1. Αυτοπροσδιορισμός της βούλησης.
2. Δυνατότητα ελεύθερης απόφασης και δράσης.
3. Δυνατότητα να λειτουργεί κάτι ανεξάρτητα από κάτι άλλο.

Αυτονομία – Ετερονομία Ι

- «Αυτονομία στο πλαίσιο της ετερονομίας» (A. Gorz, 1999, σ. 92).
- Η αυτονομία εντός της εργασίας δεν έχει ιδιαίτερη αξία αν δεν συνοδεύεται από την κοινωνική αυτονομία.
 - Ο εργαζόμενος ελέγχει (?):
 1. Τους όρους και τις προϋποθέσεις της παροχής της εργασίας του;
 2. Το προϊόν της εργασίας του;
 3. Τον χρόνο εργασίας του;
 4. Την τιμή της εργασίας του;
 - Αυτονομία στον χώρο της εργασίας προς όφελος ποιου και σε ποιον βαθμό;

Αυτονομία – Ετερονομία II

«Αυτονομία» στην εργασία, τι σημαίνει για το κεφάλαιο:

- ✓ Ολοκληρωτική αφοσίωση στην εργασία.
- ✓ Υποχρέωση για δημιουργικότητα και παραγωγή ιδεών.
- ✓ Πώληση προσωπικών ικανοτήτων.
- ✓ Ελευθερία για την εκπλήρωση των στόχων που έχουν θέσει τρίτοι.
- ✓ Άνευ όρων δόσιμο, απεριόριστη διαθεσιμότητα, περίσσιος ζήλος, απόλυτη προθυμία.
- ✓ Διάθεση της ίδιας της προσωπικότητας.

Αυτονομία – Ετερονομία III

Αυτονομία στην εργασία για τον A. Gorz:

- **Ελεύθερη παραγωγική κοινωνία και ελεύθερη σύμπραξη με τους άλλους.**
- Αυτόνομη οργάνωση και διαχείριση του χρόνου σε προσωπικό, συλλογικό, οικονομικό επίπεδο. Η εργασία νοείται ως μία από τις διαστάσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας.
- Η αυτονομία είναι σύμφυτη με τον φορέα εργασίας, παράδειγμα η ανακάλυψη διεξόδων αυτονομίας εντός των δεσμών της μισθωτής εργασίας.
- Τα ετερόνομα στοιχεία της εργασίας γίνονται αποδεκτά, αντίθετα απορρίπτεται η ετερονομία στη βάση της μισθωτής εργασίας.
- Το ανέφικτο της καθολικής αυτονομίας δεν αμφισβητείται, όμως τα περιθώρια μεγαλύτερης αυτονομίας είναι διακριτά.

Αυτονομία – Ετερονομία IV

- Φορντική παραγωγή, ανακάλυψη «κρυφών φωλέων αυτονομίας» (Gorz, 1999, σσ. 67-78) και το ανέφικτο της ριζικής αποστασιοποίησης του υποκειμένου από την εργασία του.
- Τα υποκείμενα μετακινούνται από τη μικροκοινωνική» στη «μακροκοινωνική εργασία και το αντίστροφο. Εναλλαγή εξάρτησης, αυτονομίας.
- Μισθωτή εργασία και σχέσεις υπηρετή και αφέντη, δηλαδή υποτακτικές σχέσεις προηγούμενων ιστορικών χρόνων. Αυτές οι σχέσεις αποδεικνύουν ότι:
 1. Το υποκείμενο που προσφέρει τις υπηρεσίες του διακρίνεται, ταξικώς, ως κατώτερο από το υποκείμενο που τις αγοράζει.
 2. Οι εργαζόμενοι μετατρέπονται σε υπηρετές αυτών που έχουν την οικονομική δυνατότητα να τους αγοράζουν.
 3. Δημιουργούνται ερωτήματα σχετικά με τις οικονομικές πηγές των εχόντων.

Θεωρητικά ζητήματα

Ο Α. Gorz υποστηρίζει ότι:

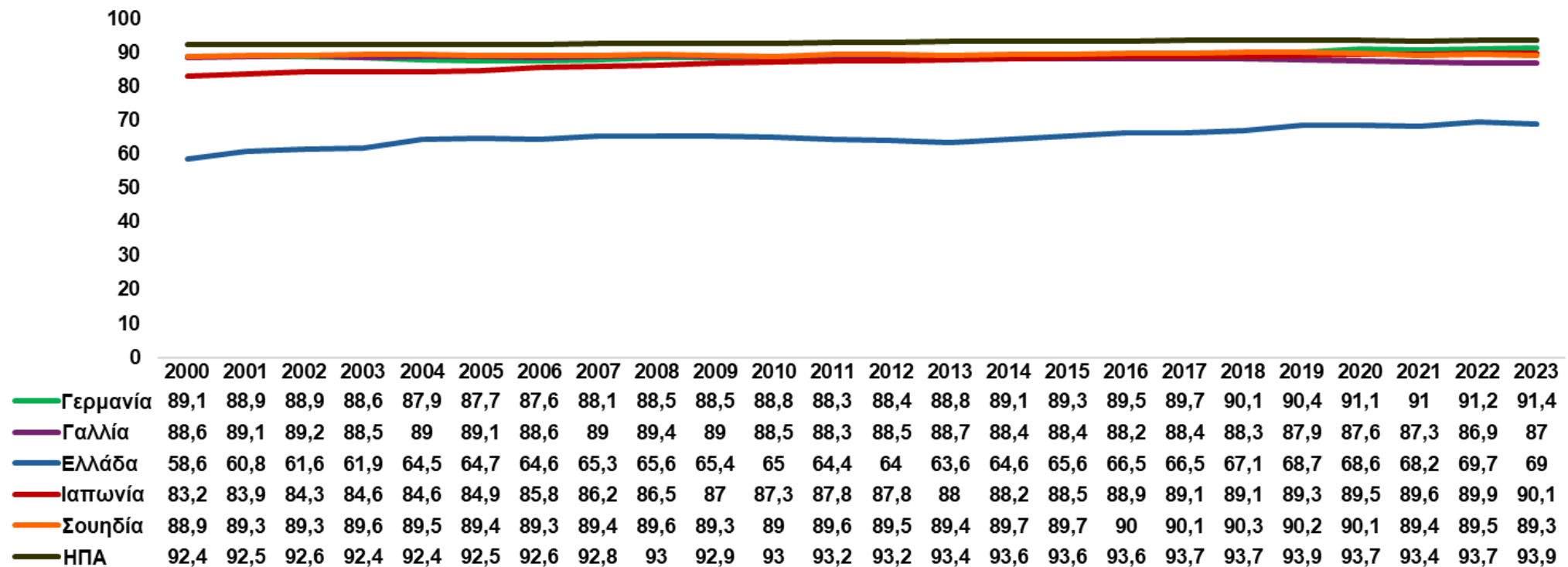
- Η παραγωγή πλούτου γίνεται όλο και πιο ανεξάρτητη από την εργασία.
- Η εργασία τείνει να καταργηθεί & ο κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας μειώνεται εξαιτίας της αυτοματοποίησης.
- Τείνουμε προς την κατασκευή της «μη–κοινωνίας».
- Μονόδρομος οι επιλογές **είτε** μισθωτός με πλήρη απασχόληση **είτε** άνεργος με επίδομα.
- Στην πραγματικότητα δεν είναι δυνατό να υπάρξει μισθωτή εργασία πλήρης και για όλους.
- Ελίτ εργαζομένων και εργαζόμενοι του περιθωρίου, «δυσιστική στρωματοποίηση της κοινωνικής δραστηριότητας» (Gorz, Α., 2009, σελ. 59).

Θέσεις για την εργασιακή πραγματικότητα και τις προοπτικές της

- Η συντριπτική πλειονότητα του εργαζόμενου πληθυσμού **βρίσκεται σε καθεστώς μισθωτής υπαγωγής**.
- «Μια ισχυρή μειονότητα ... ορίζει την απασχόληση ... το εισόδημα και το επίπεδο διαβίωσης ... των μισθωτών».
- Η εργασιακή αυτονομία είναι δυνατή στην σύγχρονη κοινωνική οργάνωση. Παράδειγμα μορφής αυτόνομης εργασίας είναι οι συμβάσεις έργου και παροχής ανεξάρτητων υπηρεσιών.
- Τρεις καθοριστικές έννοιες για την αυτονομία στην εργασία: αυτονομία, συλλογικότητα και αλληλεγγύη.

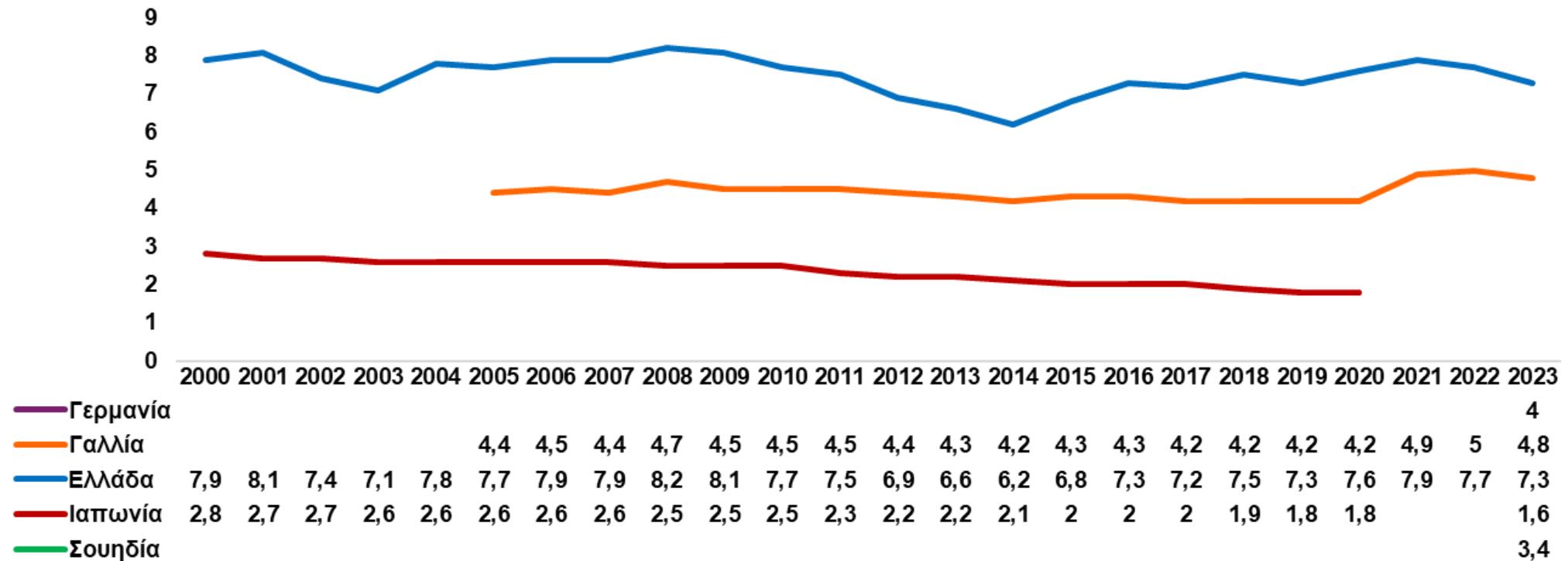
Ενδεικτικά βλ. Lytras, A. N. (2017). *A radical policy for combating unemployment. The future network: Autonomous workers, stock holders, consumers and the state* (e-book). Athens: Papazisis. Λύτρας, Α. Ν. (2016). *Η μισθωτή εργασία στην κοινωνική οργάνωση. Οι πραγματικότητες στην απασχόληση και η εδραίωση της εργασιακής αυτονομίας*. Αθήνα: Παπαζήση.

Μισθωτή απασχόληση σε επιλεγμένες χώρες, 2000-2023

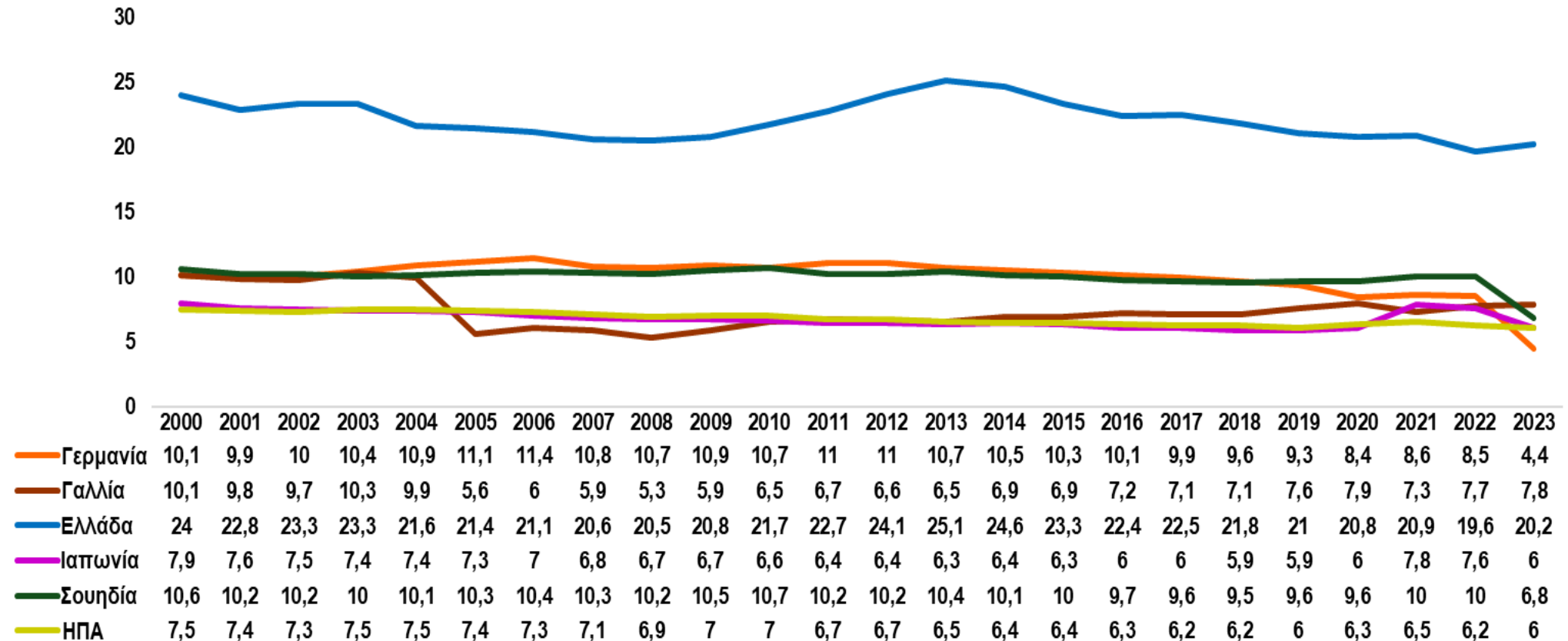
Πηγή: ILO, 2024, Employment by sex and status in employment.

Εργοδότες σε επιλεγμένες χώρες, 2000-2023

Πηγή: ILO, 2024, Employment by sex and status in employment.

Αυτοαπασχολούμενοι σε επιλεγμένες χώρες, 2000-2023

Πηγή: ILO, 2024, Employment by sex and status in employment.

Παγκόσμια κατανομή εισοδήματος & πλούτου

Το 2024 **692 εκατομμύρια άνθρωποι** ζουν με λιγότερα από **2,15 \$** την ημέρα.

- ❑ Το **πλουσιότερο 10%** του παγκόσμιου πληθυσμού ιδιοποιείται το **52%** του παγκόσμιου εισοδήματος.
- ❑ Το πλουσιότερο 10% έχει εισόδημα (κατά μέσο όρο) 87.200 € ετησίως, ενώ στο φτωχότερο μισό της παγκόσμιας κατανομής εισοδήματος αντιστοιχούν 2.800 € ετησίως, δηλαδή ένας άνθρωπος πρέπει να ζήσει με **7,7 € την ημέρα**.
- ❑ Στο φτωχότερο μισό του παγκόσμιου πληθυσμού αντιστοιχεί μόλις το **2%** του συνόλου του παγκόσμιου πλούτου.
- ❑ Το πλουσιότερο **10%** του παγκόσμιου πληθυσμού κατέχει το 76% του συνόλου του παγκόσμιου πλούτου.
- ❑ 1995-2021: Το **1%** του παγκόσμιου πληθυσμού επωφελείται από υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (3% έως 9% ετησίως). Το **38%** της συνολικής **αύξησης του πλούτου** ανήκει σε αυτό το **1%**.
- ❑ Το μερίδιο του πλούτου που αντιστοιχεί στο 0,01% του πλουσιότερου πληθυσμού αυξήθηκε από **7% το 1995 σε 11% το 2021**.

2023 Παγκόσμιος πληθυσμός 8.02 Δισ.

Πηγές: U.N.D.P., 2021, *World Inequality Report 2022*, World Inequality Lab. World Bank, 2024.

Εισόδημα και κοινωνική προστασία

Συμμετοχή στην
απασχόληση:
73% άνδρες
48,7% γυναίκες

Κάτω του $\frac{1}{5}$ των ανέργων
λαμβάνει επίδομα
157 εκ. άνεργοι δεν έχουν
εισόδημα.

Μόνο το 37,4 % του εργατικού
δυναμικού προστατεύεται σε
περίπτωση εργατικού
ατυχήματος
2,3 δισεκατομμύρια
εργαζόμενοι είναι
ανασφάλιστοι.

Το 36,9 % των νέων μητέρων
λαμβάνουν επίδομα
μητρότητας
85 εκατομμύρια νέες μητέρες
στερούνται επιδοματικής
κάλυψης.

1,5 δισεκατομμύρια παιδιά
παγκοσμίως στερούνται
οικονομικές παροχές
κοινωνικής προστασίας.

Κάτω του 40 % των ατόμων με
σοβαρές αναπηρίες
παγκοσμίως επιδοτούνται
146 εκατομμύρια παραμένουν
χωρίς εισόδημα.

Πηγή: ILO, 2024, World Social Protection Data Dashboards.

Πέραν της μισθωτής εργασίας

- Κατάργηση της μισθωτής εργασίας σημαίνει: Δικαίωμα στην εργασία, που σημαίνει δικαίωμα στην παραγωγή κοινωνίας, στην ελεύθερη σύμπραξη και στην παραγωγή κοινωνικά επιθυμητού πλούτου.
 - Ο χρόνος εργασίας πρέπει να μειωθεί και η εργασία να αποτελεί μία δραστηριότητα μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων.
 - Προοπτική εναλλαγής απασχόλησης και μη αμειβόμενης δραστηριότητας (προτείνει τις 20.000 ώρες εργασίας ως χρόνο που αντιστοιχεί στην κοινωνικά αναγκαία εργασία που πρέπει να προσφέρει στη ζωή του ο κάθε άνθρωπος).
 - Ανακατανομή εργασίας και απελευθέρωση του χρόνου.
- «Η ουτοπία ... έχει ως αποστολή να μας δώσει, σε σχέση με την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων, την απόσταση που θα μας επιτρέψει να κρίνουμε αυτό που κάνουμε στο φως κι εκείνου που θα μπορούσαμε ή θα έπρεπε να κάνουμε» (A. Gorz, 1999, 240).*

Πολιτικές για την έξοδο από τη μισθωτή εργασία

- I. Εγγύηση εισοδήματος συνδεδεμένου με το δικαίωμα στον καθένα στην εργασία (ιδανική συνθήκη).
- II. Το εγγυημένο εισόδημα θα είναι εργαλείο αυτονομίας **μόνο** αν δημιουργεί χώρο ατομικής-συλλογικής δραστηριότητας
- III. Εξασφάλιση ενός καθολικού και επαρκούς εισοδήματος, με στόχο την αύξηση του συλλογικού-δημιουργικού χρόνου και τη μείωση του χρόνου εργασίας.
- IV. Σταδιακή κατάργηση της μισθωτής εργασίας μέσω της αύξησης των δραστηριοτήτων αυτοπαραγωγής.
- V. Οργάνωση της πόλης: Κύκλοι συνεργασίας, ανταλλαγή υπηρεσιών, «νόμισμα-χρόνος».

Πέραν της μισθωτής εργασίας, η πρόταση της αυτόνομης εργασίας

Έννοιες:

- ❖ Αυτονομία: αυτοπροσδιορισμός στην εργασία και απελευθέρωση από την εργασιακή εκμετάλλευση. Αυτόνομη παροχή εργασίας στην υφιστάμενη αγορά.
- ❖ Συλλογικότητα: απομάκρυνση από την ανισότητα της μισθωτής εργασίας και συγκρότηση ενός συλλογικού υποκειμένου. Διάλογος και διαπραγμάτευση.
- ❖ Αλληλεγγύη: αλληλέγγυα δράση και συναλλακτικές σχέσεις μεταξύ αυτόνομων εργαζομένων, καταναλωτών και κατόχων του αποθέματος.
- ❖ Δυνητικό κεφάλαιο: οικονομική ανεξαρτησία της εργασίας. Προϋπόθεση η θεσμική αναγνώριση του κεφαλαίου.

Πέραν της μισθωτής εργασίας, η πρόταση της αυτόνομης εργασίας

- ❖ Η σύλληψη του δυνητικού κεφαλαίου εξισώνει τους δύο κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, δηλαδή την ιδιοκτησία και την εργασία.
- ❖ Το κεφάλαιο χρηματοδότησης δημιουργείται από τη συγκέντρωση οικονομικών πόρων ιδιωτών επενδυτών και δεν εξαρτάται από κρατικούς πόρους.
- ❖ Η εργασία μετατρέπεται σε ανεξάρτητο οικονομικό παράγοντα και συναλλάσσεται με το σχηματισμένο κεφάλαιο στην ελεύθερη αγορά.
- ❖ Στα αξιόγραφα ενσωματώνεται η αξία της εργατικής δύναμης του αυτόνομου εργαζομένου.
- ❖ Αυτόνομοι εργαζόμενοι, κάτοχοι του αποθέματος και καταναλωτές αναπαράγουν την αυτονομία της εργασίας.

Η πρόταση της αυτόνομης εργασίας και τα οφέλη της

- ❖ Παροχή υπηρεσιών σε συμφέρουσες τιμές για τους καταναλωτές και σταθερό κέρδος για τους κατόχους του αποθέματος.
- ❖ Αυτόνομη δραστηριότητα και δικτύωση των επαγγελματιών στην υφιστάμενη αγορά εργασίας.
- ❖ Αποδέσμευση του κράτους από την επιφόρτιση της επιδότησης της εργασίας.
- ❖ Καταπολέμηση, όχι συγκράτηση, της ανεργίας.
- ❖ Χρηματοδότηση και προώθηση της ενεργού ζήτησης.
- ❖ Ενίσχυση της αγοραστικής-καταναλωτικής δύναμης.
- ❖ Αύξηση κυκλοφορούντων εισοδημάτων και επομένως ενίσχυση των επενδυτικών προσδοκιών.

Συμπεράσματα

- ✓ Από την επιχειρηματολογία του A. Gorz, περί του δομικού μετασχηματισμού του συστήματος, απουσιάζουν η τεκμηρίωση των θέσεων του και η παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου υποδείγματος.
- ✓ Οι προβλέψεις του για τις μελλοντικές εργασιακές προοπτικές απορρίπτονται από τις ίδιες τις πραγματικότητες.
- ✓ Η σύγκρουση των εννοιών της **αυτονομίας και της ετερονομίας** και η επιδίωξη για την **κατάκτηση** ολοένα και μεγαλύτερου **κοινωνικού χώρου αυτονομίας**, αποτελούν τους βασικούς άξονες στο έργο του A. Gorz.
- ✓ Η **διέξοδος από τη μισθωτή εργασία** και η ανάγκη εναλλακτικών συνεργασιών στη βάση της εργασίας και της παροχής εργατικής δύναμης διαμορφώνουν ένα πεδίο γόνιμο για διάλογο.
- ✓ Η αυτονομία στην εργασία αποτελεί μία πραγματοποιήσιμη πρόταση.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Gorz, A. (1968). *Strategy for labor. A radical proposal*. Boston: Beacon Press.
- Gorz, A. (1986). *Αντίο προλεταριάτο*. Αθήνα: Νέα Σκέψη.
- Gorz, A. (1989). *Critique of economic reason*. London, New York: Verso.
- Gorz, A. (1989). *Critique of Economic Reason*. London, New York: Verso.
- Gorz, A. (1990). Du travail qui ne crée point de richesses. Pourquoi la société salariale a besoin de nouveaux valets. *Le Monde diplomatique*, 22-23.
- Gorz, A. (1999). *Reclaiming work: beyond the wage-based society*. Cambridge, UK : Polity Press.
- Gorz, A. (1999). *Η αθλιότητα του σήμερα και η προοπτική του αύριο*. Αθήνα: Νέα σύνορα - Λιβάνη.
- Gorz, A. (2009). *Οι δρόμοι του παραδείσου*. Αθήνα: Εναλλακτικές εκδόσεις.
- Lytras, A. N. (2016α). *An alternative for combating unemployment. Journal of Sociology and Social Work*, 4(2), σσ. 59-71.
- Lytras, A. N. (2016β). *Wage labour in modern society. The current realities and the challenge of change*. Athens: Papazisis.
- Lytras, A. N. (2017). *A radical policy for combating unemployment. The future net-work: Autonomous workers, stock holders, consumers and the state* (e-book). Athens: Papazisis.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.